

Яшил Иқтисодиётга Ўтишнинг Халқаро Тажрибаси: Ёндашувлар Ва Уларни Ривожлантириш

Таджибаев З. М.¹, Махкамова С. Ш.²

Аннотация: Яшил иқтисодиётга ўтиш иқлим ўзгариши, атроф-муҳитнинг ифлосланиши ва табиий ресурсларнинг камайиши каби глобал экологик муаммоларни ҳал қилишнинг энг муҳим усулларида биридир. Яшил иқтисодиёт-бу барқарор ривожланишга интиладиган, иқтисодий ўсиш, ижтимоий фаровонлик ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ўртасидаги мувозанатни таъминлайдиган иқтисодиёт. У ресурслар самарадорлиги, қайта тикланадиган энергия манбалари ва экологик барқарорлик тамойилларига асосланади.

Калит сўзлар: барқарор ривожланиш, иқлим ўзгариши, атроф-муҳитни ифлосланиши, табиий ресурсларни камайиши, қайта тикланадиган энергия манбалари, энергия самарадорлиги, чиқиндиларни бошқариш, янги иш ўринлари.

КИРИШ

Ҳозирги вақтда инсоният инсон саломатлиги, атроф-муҳит ва барқарор ривожланишга таҳдид соладиган бир қатор жиддий экологик муаммоларга дуч келмоқда. Бу муаммоларга иқлим ўзгариши, атроф-муҳитнинг ифлосланиши ва табиий ресурсларнинг камайиши қиради.

Иқлим ўзгариши бизнинг давримизнинг энг жиддий экологик муаммоларидан биридир. Бунга атмосфера ҳароратининг ошишига олиб келадиган иссиқхона газлари чиқиндилари сабаб бўлади. Иқлим ўзгариши аллақачон денгиз сатҳининг кўтарилиши, экстремал об-ҳаво ҳодисалари ва қишлоқ хўжалиги ерларининг ўзгариши каби жиддий оқибатларга олиб келмоқда.

Атроф-муҳитнинг ифлосланиши ҳам жиддий муаммодир. Бу ҳаво, сув ва тупроқ сифатининг ёмонлашишига, шунингдек касалликларнинг пайдо бўлишига олиб келиши мумкин. Атроф-муҳитнинг ифлосланишига саноат корхоналари чиқиндилари, қишлоқ хўжалигида пестицидлар ва ўғитлардан фойдаланиш, шунингдек, маиший чиқиндилар каби турли омиллар сабаб бўлади.

Табиий ресурсларнинг камайиши ҳам жиддий муаммодир. Бу товарлар ва хизматлар ишлаб чиқариш учун хом ашё танқислигига, шунингдек экотизимларнинг бузилишига олиб келиши мумкин. Табиий ресурсларнинг камайиши қазилма ёкилғи, ўрмонлар ва унумдор ерлар каби табиий ресурслардан ортиқча фойдаланиш натижасида юзага келиши намоён бўлади.

Тадқиқотнинг мақсади-яшил иқтисодиётга ўтиш соҳасидаги турли мамлакатларнинг тажрибасини ўрганиш. Бу бизга ушбу жараённинг умумий қонуниятлари ва тенденцияларини аниқлашга, шунингдек, яшил иқтисодиётга ўтишни рағбатлантириш учун қайси чоралар энг самарали эканлигини аниқлашга имкон беради.

Тадқиқотнинг вазифалари мақсаддан келиб чиқиб қуйидагича шакллантирилди:

- Турли мамлакатларда яшил иқтисодиёт сиёсатининг асосий ва устувор йўналишларини ўрганиш.
- Яшил иқтисодиётга ўтишни рағбатлантиришга қаратилган турли чора-тадбирлар самарадорлигини баҳолаш.

¹ Молия кафедраси доценти, и.ф.д., Фарғона давлат университети

² Иқтисодиёт кафедраси ўқитувчиси, Фарғона политехника институти, Ўзбекистон, Фарғона ш

- Турли мамлакатларда яшил иқтисодиётга ўтиш тажрибасини солиштириш.
- Ушбу мақсадларга эришиш учун тадқиқот доирасида қуйидаги усуллардан фойдаланилган:
- Илмий адабиётлар ва расмий ҳужжатларни таҳлил қилиш.
- Турли мамлакатлар тажрибасини қиёсий таҳлил қилиш.
- Статистик маълумотларни миқдорий таҳлил қилиш.
- Тадқиқот натижалари жамиятнинг қуйидаги турли доирадаги гуруҳлари учун фойдали бўлиши мумкин:
- Яшил иқтисодиёт сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш учун масъул сиёсатчилар ва ҳукумат амалдорлари.
- Яшил технологиялар ва соҳаларни ривожлантиришдан манфаатдор бўлган ишбилармонлар ва тадбиркорлар.
- Барқарор ривожланиш масалаларига қизиққан жамоатчилик учун.

Яшил иқтисодиёт-бу барқарор ривожланишга интиладиган, иқтисодий ўсиш, ижтимоий фаровонлик ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ўртасидаги мувозанатни таъминлайдиган иқтисодиёт. У ресурслар самарадорлиги, қайта тикланадиган энергия манбалари ва экологик барқарорлик тамойилларига асосланади.

Ресурс самарадорлиги-бир хил товар ва хизматларни ишлаб чиқариш учун камроқ ресурслардан фойдаланиш. Ресурс самарадорлигига янги технологияларни жорий этиш, шунингдек, мавжуд ишлаб чиқариш қувватларини модернизация қилиш орқали эришиш мумкин. Масалан, бино ва иншоотларда энергия тежайдиган технологияларни жорий этиш энергия сарфини 20-30 фоизга камайтиришга олиб келиши мумкин.

Қайта тикланадиган энергия манбалари бу- вақт ўтиши билан тугамайдиган энергия манбалари. Қайта тикланадиган энергия манбаларига қуёш энергияси, шамол энергияси, биоёқилғи ва гидроэнергетика киради. Қайта тикланадиган энергия манбаларидан фойдаланиш иссиқхона газлари чиқиндиларини камайтиради ва қазиб олинадиган ёқилғига боғлиқликни камайтиради. Масалан, Германияда энергия аралашмасида қайта тикланадиган энергия манбаларининг улуши тахминан 40% ни ташкил қилади.

Экологик барқарорлик-бу иқтисодиётнинг табиий ресурслар ва экотизимларга зарар етказмасдан атроф-муҳит билан уйғунликда ишлаш қобилиятидир. Экологик барқарорликка янги технологияларни жорий этиш, шунингдек истеъмолчи ва ишлаб чиқарувчи хатти-ҳаракатларини ўзгартириш орқали эришиш мумкин. Масалан, экологик тоза маҳсулотлар ва хизматларга ўтиш атроф-муҳит ифлосланишини камайтиришга ёрдам беради.

Яшил иқтисодиётга ўтиш мураккаб ва кўп қиррали жараён бўлиб, ҳукуматлар, бизнес ва жамиятнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатларини талаб қилади. У қуйидаги асосий йўналишларни ўз ичига олади:

- 1) Қайта тикланадиган энергия манбаларига ўтиш. Бу яшил иқтисодиётнинг энг муҳим элементларидан биридир, чунки у иссиқхона газлари чиқиндиларини камайтиради ва қазиб олинадиган ёқилғига қарамликни камайтиради. Масалан, Данияда энергия аралашмасида қайта тикланадиган энергия манбаларининг улуши тахминан 80% ни ташкил қилади (9).
- 2) Энергия самарадорлигини ошириш. Бу бир хил товар ва хизматларни ишлаб чиқариш учун кам энергия сарфлашни англатади. Энергия самарадорлигига янги технологияларни жорий этиш, шунингдек, мавжуд бино ва иншоотларни модернизация қилиш орқали эришиш мумкин. Мисол учун, Швецияда сўнгги 20 йил ичида биноларнинг энергия самарадорлиги 20% га ошди (10).

- 3) Чиқиндиларни бошқаришни такомиллаштириш. Бунга чиқиндилар миқдорини камайтириш, қайта ишлаш ва бартараф қилиш киради. Масалан, Японияда қайта ишланадиган чиқиндиларнинг улуши тахминан 80% ни ташкил қилади.
- 4) Табиий ресурсларни сақлаш ва тиклаш. Бу табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, шунингдек, имкон қадар уларни тиклашни аниқлатади. Мисол учун, Швейцарияда сўнгги 20 йил ичида ўрмон майдони 50% га ошди. (11).

Ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг ҳозирги босқичидаги қийинчиликларга жавоб берадиган яшил иқтисодиёт бир қатор афзалликларга эга бўлиб, у инсониятнинг нафақат табиий ресурсларга эга бўлган ҳозирги авлоди эҳтиёжларини қондириш, балки, энг муҳими, келажак авлод эҳтиёжларини қондириш учун ҳам имконият қолдиради:

Экологик таъсирни камайтириш. Яшил иқтисодиётга ўтиш иссиқхона газлари чиқиндилари, атроф-муҳитни ифлосланиши ва табиий ресурсларнинг камайишини олдини олишга ёрдам беради. Мисол учун, Германияда қайта тикланадиган энергияга ўтиш иссиқхона газлари чиқиндиларининг 40% камайишига олиб келди. (12)

Иқтисодий ўсиш. Яшил иқтисодиёт янги иш ўринлари ва инвестициялар учун янги бозорларни яратиши мумкин. Масалан, қўшма Штатларда қайта тикланадиган энергетика сектори 2 миллиондан ортиқ иш ўринларини яратди. (13).

Янги иш ўринларини яратиш. Яшил иқтисодиётга ўтиш янги кўникма ва малакаларни талаб қилади, бу эса қайта тикланадиган энергия, энергия самарадорлиги, чиқиндиларни бошқариш ва бошқа соҳаларда янги иш ўринларини яратишни аниқлатади.

Дунё бўйлаб қайта тикланадиган энергия саноатида 10 миллионга яқин иш ўринлари мавжуд, бу кўмир саноатига қараганда анча кўп. Германияда қайта тикланадиган энергия соҳасида 330 000 дан ортиқ киши ишлайди ва бу тенденция фақат тезлашишда давом этмоқда (14).

Айтиш керакки, яшил иқтисодиёт келажак иқтисодиёти сифатида қўшимча афзалликларга эга бўлишдан холи эмас, улар асосан инсонни ўзи билан боғлиқ. Буни исботи учун қуйидаги далилларни келтириш kifоя:

Яшил иқтисодиётга ўтиш одамларнинг соғлиғини химоя қилишга ёрдам беради. Атроф муҳитнинг ифлосланиши саратон, юрак-қон томир касалликлари ва нафас олиш йўллари касалликлари каби бетобликнинг асосий сабабларидан биридир. (15)

Яшил иқтисодиётга ўтиш одамларнинг ҳаёт сифатини яхшилаши мумкин. Атроф-муҳитнинг яхши, қулай шароитлари - тоза ҳаво, сув ва озиқ-овқат билан таъминлаш одамларнинг ҳаёт сифатини яхшилашга ёрдам беради. Масалан, Дюк университети томонидан ўтказилган тадқиқот шуни кўрсатдики, ҳаво ифлосланиши паст бўлган ҳудудларда яшовчи одамлар узок умр кўришади ва соғлиқ муаммоларига камроқ дучор бўлишади.

Яшил иқтисодиётга ўтиш янги бизнес имкониятларини яратиши мумкин. Яшил бозор-бу янги бизнес имкониятларини таклиф қилувчи тез ривожланаётган бозордир. Масалан, 2022 йилда қайта тикланадиган энергия бозори 2,7 трлн АҚШ долларига етди (16). Юқоридагилардан хулоса қилиш мумкинки, яшил иқтисодиёт барқарор ривожланиш мақсадларига эришишга ҳисса қўшади, чунки у ва барқарор ривожланиш бир-бири билан чамбарчас боғлиқдир. Яшил иқтисодиёт-бу барқарор ривожланишга интиладиган, иқтисодий ўсиш, ижтимоий фаровонлик ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ўртасидаги мувозанатни таъминлайдиган иқтисодиёт. Барқарор ривожланиш-бу келажак авлодларнинг ўз эҳтиёжларини қондириш қобилиятига путур етказмасдан, ҳозирги авлод эҳтиёжларини қондирадиган ривожланишдир.

Яшил иқтисодиётнинг асосий тамойиллари барқарор ривожланиш тамойилларига мос келади. Масалан, яшил иқтисодиётнинг асосий тамойилларидан бири бўлган ресурслар самарадорлиги ҳам барқарор ривожланишнинг асосий тамойилларидан биридир. Ресурс самарадорлиги бир хил товар ва хизматларни ишлаб чиқариш учун камроқ ресурслардан фойдаланишни аниқлатади.

Бу атроф-муҳитнинг ифлосланиши ва табиий ресурсларнинг камайишини секинлатиришга ёрдам беради.

Яшил иқтисодиётнинг яна бир муҳим принципи бўлган қайта тикланадиган энергия манбалари ҳам барқарор ривожланишнинг муҳим элементидир.

Қайта тикланадиган энергия манбаларидан фойдаланиш иссиқхона газлари чиқиндиларини камайтиришга ва қазиб олинадиган ёқилғига қарамликни камайтиришга ёрдам беради (17).

Яшил иқтисодиётнинг учинчи асосий принципи бўлган экологик барқарорлик ҳам барқарор ривожланишнинг муҳим жиҳати ҳисобланади. Экологик барқарорлик деганда иқтисодиётнинг табиий ресурслар ва экотизимларга зарар бермасдан атроф-муҳит билан уйғунликда ишлаш ва яшаш қобилияти тушунилади.

Яшил иқтисодиётга ўтиш барқарор ривожланишни таъминлашга ёрдам беради, чунки у атроф-муҳитга таъсирини камайтиришга, одамларнинг ҳаёт сифатини яхшилашга ва янги иш ўринларини яратишга ёрдам беради.

Айтиш мумкинки, яшил иқтисодиёт барқарор ривожланишга ҳисса қўшиши мумкин ва шунинг учун ҳам:

- Қайта тикланадиган энергияга ўтиш иқлим ўзгаришининг асосий сабаби бўлган иссиқхона газлари чиқиндиларини камайтиришга ёрдам беради.
- Энергия самарадорлигини ошириш уни (энергия) сарфини камайтиришга ёрдам беради, бу эса ҳаво ва сувнинг ифлосланишига олиб келиши мумкин.
- Ҳосил бўлган чиқиндиларни бошқариш чиқиндихоналарда ёки атроф-муҳитда тўпланган чиқиндилар миқдорини камайтириш ва тўпланганини қайта ишлаш орқали иккиламчи ресурсга айлантиришга кўмаклашади.
- Табиий ресурсларни сақлаш ва тиклаш атроф-муҳитни муҳофаза қилишга ва келажак авлодлар учун унинг барқарорлигини таъминлашга ёрдам беради.

Албатта, яшил иқтисодиётга ўтиш осон жараён эмас. Бу ҳукуматлар, бизнес ва жамиятнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатларини талаб қилади. Бироқ, қийинчиликларга қарамай, инсониятнинг барқарор ривожланишини таъминлаш учун яшил иқтисодиётга ўтиш зарур (18).

Таъкидлаш жоизки, яшил иқтисодиётни келиб қарор топиши биринчи навбатда ривожланган мамлакатларда юз берган ва бераётган ходисалар натижасидир. Гап уларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши тўғрисида кетяпти. Маълумки, улар юқори ишлаб чиқариш-техник потенциали яратиб, тараққиётни жадаллаштиришга эришган ҳолда халқларининг фаровонлигини мисли кўрилмаган даражадага олиб чиқишга муваффақ бўлдилар. Шунинг билан бир вақтнинг ўзида улар англаб-англанмаган ҳолда тараққиёти орқали табиатга босимни кучайтириб бордилар ва бу соҳада ҳам каттагина “муваффақиятга” эришдилар. Чунки тараққиёт табиий ресурсларнинг ҳаддан ташқари истеъмол қилинишига (камайишига) ва атроф-муҳитнинг ифлосланишига олиб келди. Натижада табиатга азалдан хос бўлган мувозанат бузилди. Табиатда мувозанат бузилгунга қадар инсон фақат ундан ресурсларни олар ва ўз ҳаёт-фаолияти чиқиндиларини унга ташлар эди. Эндиликда инсон табиатга нисбатан боқимандаликдан чиқиб унга (табиатга), у ўз ресурсларини тиклаши учун, ёрдам бериши зарурлиги аён бўлди. Бу эса каттагина харажатларни талаб қиладиган юмушдир. Тараққиётни юқори даражасига эришган мамлакатлар бу масалада анча-мунча имкониятга эгадирлар. Шунинг учун улар (юқорида кўрсатилганидек) атроф-муҳитга босимни пасайтириш ва уни соғломлаштириш тадбирларини амалга оширмоқдалар. Юқоридагиларга кўра, ривожланган мамлакатлар яшил иқтисодиётга ўтишда муваффақият қозонишга имкон берадиган бир қатор афзалликларга эга. Буларга қуйидагилар киради:

- Иқтисодий ривожланишнинг юқори даражаси. Ривожланган мамлакатлар иқтисодий ривожланишнинг юқори даражасига эга, бу уларга янги технологиялар ва инфратузилмага сармоя киритиш имкониятини беради.

- Кучли институционал база. Ривожланган мамлакатлар яшил иқтисодиёт сиёсатини амалга оширишни таъминлайдиган кучли институционал асосларга эга.
- Экологик муаммолар ҳақида юқори даражадаги бохабарлик. Ривожланган мамлакатларда яшил иқтисодиёт сиёсатини қўллаб-қувватлашга ҳисса қўшадиган экологик муаммолар тўғрисида юқори даражадаги хабардорлик (юқори даражадаги таълим туфайли) мавжуд.

Ривожланган мамлакатлардан фарқли ўлароқ, ривожланаётган мамлакатлар, шунингдек, ўтиш даври иқтисодиётига эга мамлакатлар ишлаб чиқариш ва техник салоҳиятнинг пастлиги туфайли юқори иқтисодий салоҳиятга ега эмаслар. Шунинг учун улар, табиийки, ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг етарлича юқори даражасига эга эмаслар, бу нафақат ўз халқининг муносиб турмуш даражасини таъминлашга, балки катта молиявий ресурсларни талаб қиладиган атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тадбирларини лозим даражада амалга оширишга имкон бермайди. Демак, ривожланаётган мамлакатлар яшил иқтисодиётга ўтишда ривожланган мамлакатлардан ортда қолиши объектив асосга эга. Ушбу вазиятнинг сабабларини қуйидагича гуруҳлаш мумкин:

- Иқтисодий ривожланишнинг паст даражаси. Ривожланаётган мамлакатларда иқтисодий ривожланиш даражаси пастроқ, бу эса уларга янги технологиялар ва инфратузилмага сармоя киритишни қийинлаштиради.
- Заиф институционал асос. Ривожланаётган мамлакатларда кўпинча яшил иқтисодиёт сиёсатини амалга оширишни таъминлайдиган кучли институционал асослар мавжуд эмас.
- Экологик муаммолар ҳақида кам хабардорлик. Ривожланаётган мамлакатларда кўпинча атроф-муҳит муаммолари тўғрисида хабардорлик даражаси паст бўлиб, бу уларга яшил иқтисодиёт сиёсатини қўллаб-қувватлашни қийинлаштиради.

Ушбу қийинчиликларга қарамай, ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиётига эга бўлган мамлакатлар ривожланган мамлакатларнинг яшил иқтисодиётга ўтиш соҳасидаги тажрибасидан бир қатор сабоқ олишлари мумкин. Буларга қуйидагилар киреди:

- Янги технологиялар ва инфратузилмага сармоя киритишнинг аҳамияти. Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиёти бўлган мамлакатлар янги технологиялар ва инфратузилмага сармоя киритишлари керак, бу уларга қазилма ёқилғига ва атроф-муҳитнинг ифлосланишига боғлиқлигини камайтиришга имкон беради.
- Кучли институционал асосни яратиш зарурати. Ривожланаётган ва ўтиш даври иқтисодиётига эга мамлакатлар яшил иқтисодиёт сиёсатини амалга оширишни таъминлайдиган кучли институционал асосларни яратиши керак.
- Экологик муаммолар тўғрисида хабардорликни оширишнинг аҳамияти. Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиёти бўлган мамлакатлар яшил иқтисодиёт сиёсатини қўллаб-қувватлашни рағбатлантириш учун атроф-муҳит муаммолари тўғрисида хабардорликни оширишлари керак.

Ривожланган мамлакатлар билан ҳамкорликнинг энг муҳим ва самарали йўналиши молиявий, техник ва технологик алмашинув, шунингдек сиёсатни қўллаб-қувватлашдир:

- Молиявий ёрдам. Ривожланган давлатлар ривожланаётган мамлакатларга табиатни муҳофаза қилиш соҳасидаги лойиҳаларни амалга ошириш учун молиявий ёрдам кўрсатиши мумкин. Бу ёрдам грантлар, кредитлар ёки инвестициялар шаклида тақдим этилиши мумкин.
- Техник ва технологик алмашинув. Ривожланган мамлакатлар табиатни муҳофаза қилиш соҳасидаги билим ва технологияларини ривожланаётган мамлакатлар билан баҳам кўришлари мумкин. Бу ривожланаётган мамлакатларга экологик инновацияларни тезроқ ва самаралироқ амалга оширишга ёрдам беради.
- Сиёсат қўллаб-қувватлаш. Ривожланган мамлакатлар ривожланаётган мамлакатларга атроф-муҳитни муҳофаза қилиш сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда ёрдам бериши

мумкин. Бу ривожланаётган мамлакатларга яшил иқтисодиётга ўтиш учун янада қулай ҳуқуқий ва институционал муҳитни яратишга ёрдам беради.

Табиатни муҳофаза қилиш соҳасидаги ҳамкорлик ривожланаётган мамлакатларнинг барқарор ривожланишини таъминлашнинг муҳим воситасидир. Бу ривожланаётган мамлакатларга экологик муаммоларни камайтиришга, иқтисодий ўсишни рағбатлантиришга ва аҳоли турмуш даражасини яхшилашга ёрдам беради.

Яшил иқтисодиётга ўтиш қийин вазифа, аммо барқарор ривожланишни таъминлаш керак. Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиётига эга мамлакатлар ривожланган мамлакатлар тажрибасини ўрганиш орқали ушбу жараёнда муваффақият қозонишлари мумкин.

ХУЛОСА

Яшил иқтисодиётга ўтиш иқлим ўзгариши, атроф-муҳитнинг ифлосланиши ва табиий ресурсларнинг камайиши каби глобал экологик муаммоларни ҳал қилишнинг энг муҳим усулларида биридир. Яшил иқтисодиёт ресурслар самарадорлиги, қайта тикланадиган энергия манбалари ва экологик барқарорлик тамойилларига асосланади.

Яшил иқтисодиётга ўтиш инсониятнинг барқарор ривожланишини таъминлаш учун зарурдир. Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиётига эга мамлакатлар ривожланган мамлакатлар тажрибасини ўрганиш орқали ушбу жараёнда муваффақият қозонишлари мумкин.

Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиётига эга мамлакатлар ривожланган мамлакатларнинг яшил иқтисодиётга ўтиш соҳасидаги тажрибасидан бир қатор сабоқ олишлари мумкин. Буларга қуйидагилар киради:

- Янги технологиялар ва инфратузилмага сармоя киритишнинг аҳамияти. Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиёти бўлган мамлакатлар янги технологиялар ва инфратузилмага сармоя киритишлари керак, бу уларга қазилма ёқилғига ва атроф-муҳитнинг ифлосланишига боғлиқлигини камайтиришга имкон беради.
- Кучли институционал асосни яратиш зарурати. Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиётига эга мамлакатлар яшил иқтисодиёт сиёсатини амалга оширишни таъминлайдиган кучли институционал асосларни яратиши керак.
- Экологик муаммолар тўғрисида хабардорликни оширишнинг аҳамияти. Ривожланаётган мамлакатлар ва ўтиш даври иқтисодиёти бўлган мамлакатлар яшил иқтисодиёт сиёсатини қўллаб-қувватлашни рағбатлантириш учун атроф-муҳит муаммолари тўғрисида хабардорликни оширишлари керак.

Адабиётлар:

1. 2019-2030 ЙИЛЛАР ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING «ЯШИЛ» ИҚТИСОДИЁТГА ЎТИШ СТРАТЕГИЯСINI ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ҚАРОРИ, 04.10.2019 йилдаги ПҚ-4477-сон
2. 2030 ЙИЛГАЧА БЎЛГАН ДАВРДА БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ СОҲАСИДАГИ МИЛЛИЙ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ҚАРОРИ.
3. 2030 ЙИЛГАЧА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING «ЯШИЛ» ИҚТИСОДИЁТГА ЎТИШИГА ҚАРАТИЛГАН ИСЛОҲОТЛАР САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР ТЎҒРИСИДА. <https://lex.uz/docs/6303230>
4. Исаджанов А.А. “Яшил иқтисодиёт”: хусусиятлари ва ривожланиш омиллари. Иқтисодиёт ва таълим /2020 № 1, 12-17 б.
5. Узбекистан: возможности и перспективы перехода к «зеленой» экономике// www.cer.uz

6. Бобылев С.Н., Захаров В.М. «Зеленая экономика» и модернизация. Эколого-экономические основы устойчивого развития: На пути к устойчивому развитию России: Бюллетень Института устойчивого развития Общественной палаты РФ. - М., 2012. - № 60. - 90 с. - Режим доступа: http://www.ecopolicy.ru/upload/File/Bulletins/B_60.pdf
7. Таджибаев З.М. ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ” – ЖАМИЯТ БИЛАН ТАБИАТ ЎРТАСИДА МУВОЗАНАТЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА. ХОРАЗМ МА’МУН АКАДЕМИЯСИ АХВОРОТНОМАСИ –12/2-2022
8. Смагулова Ж.Б., Муханова А.Е., Мусаева Г.И. АНАЛИЗ МИРОВОГО ОПЫТА ПЕРЕХОДА К ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ: ПРЕДПОСЫЛКИ И НАПРАВЛЕНИЯ // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 1-1. – С. 92-96; URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=6344> (дата обращения: 20.12.2023).
9. https://ru.wikibrief.org/wiki/Energy_in_Denmark
10. <https://www.c-o-k.ru/articles/ustoychivye-inzhenernye-resheniya-sistemy-umnyy-dom-primery-iz-shvecii>.
11. https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru.bf7923b7-6583b60e-3ae8ea6f-74722d776562/https/en.wikipedia.org/wiki/Forests_of_Switzerland
12. <https://finexpert-solutions.de/finglossari-de-ru/energieeffizienzklasse>
13. https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru.c69fe329-6583b673-8fed71e4-74722d776562/https/www.cbsnews.com/news/wh-stimulus-created-saved-2
14. <https://twitter.com/UnitedNationsRU/status/1178651960121143296>.
15. https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru.fa049789-6583b7ab-5455a634-74722d776562/https/www.scmp.com/lifestyle/health-wellness/article/2170
16. <https://www.irena.org/News/pressreleases/2023/Mar/Record-Growth-in-Renewables-Achieved-Despite-Energy-Crisis-RU>
17. <https://invlab.ru/ekonomika/chto-takoe-zelenaya-ekonomika/>
18. Info www.wipo.int/wipo_magazine/ru/2020/01/article_0007.html

